

Abstrakt

Disertační práce se zabývá problematikou procesně právních aspektů mediace a vychází z předpokladu, že se na mediační řízení nedá pohlížet odloučeně od procesních souvislostí, jestliže účinnost mediace nemá být ohrožena. Předmětem zkoumání je, jak dalece tento přístup nalezne potvrzení v právu Evropské unie.

Mediaci je nutno pojmut mimo její vlastnosti komunikační techniky zejména jako řízení k řešení sporu. Jako taková se stává v Evropě stále důležitějším nástrojem pro řešení zejména občanských a obchodních sporů. V této souvislosti je relevantní její úloha ohledně dalších druhů řízení k řešení sporů resp. její prolínání s nimi.

Přitom mohou být na jedné straně vymezení a přechod mezi mediací a dalšími formami tzv. *Alternative Dispute Resolution* (ADR) a dokonce i vůči soudním pokusům o smírné urovnání právního sporu zčásti plynulé. Na druhé straně lze současně konstatovat, že mediace jako způsob mimosoudního řešení sporů již i v Evropě vyzrála a že zřetelně vykazuje vlastní procesní souvislosti.

Ze srovnání evropských národních právních řádů vyplývá jádro vymezení mediace, které ji definuje jako řízení spočívající na dobrovolnosti stran, v němž třetí osoba bez pravomoci spor rozhodnout systematicky podporuje komunikaci mezi stranami s cílem umožnit jim samostatné řešení jejich konfliktu. Jako všeobecné zásady vlastní mediačnímu řízení lze označit za zcela konstitutivní zásadu autonomie stran, z níž vyplývá zásada dobrovolnosti, dále zásadu neutrality mediátora a důvěrnost mediačního řízení. Nadto jsou v mediačním řízení nejen použitelné, nýbrž i nezbytné všeobecné procesní zásady, při čemž konkrétně zásada rovnosti stran představuje nutný minimální standard mediačního řízení.

Tato charakteristika potvrzuje, že se mediace všeobecně neodehrává v „bezprávném prostoru“. Celkově lze konstatovat, že právo ke své úlevě potřebuje mediaci a mediace ke svému zajištění právo.

Na tomto pozadí dosáhlo mediační řízení také v Evropě stupeň vývoje, který požaduje regulaci za účelem zajištění, standardizace a institucionalizace mediace. Takové předpisy již částečně existují, takže se dá co se toho týče hovořit o stávající „právní budově mediace“, která spočívá jak na smluvních instrumentech, tak na národních zákonech a právních aktech nadstátních i mezinárodních organizací, t.j. má k dispozici širokou paletu nástrojů k úpravě mediačního řízení.

Z toho vyplývá, že rozhodující není otázka *zda* je třeba regulovat mediaci, nýbrž otázka, *který druh* úpravy mediace vyžaduje. Přitom se ukazuje, že potřeba regulace, a to i ve smyslu kodifikace, je závislá na jednotlivých aspektech mediace, kterých se má týkat. Přestože je nutno se vyhnout nadměrné regulaci, protože právě v neformálnosti a flexibilitě spočívá hodnota mediačního řízení, je potřeba zákonné úpravy dána právě v případě aspektů mediace, které se

týkají rozhraní mezi mediačním a soudním řízením. Nezbytné uzákonění a „zprocesnění“ mediačního řízení vyplývá z požadavku chránit mediační řízení před nežádoucími rušivými vlivy současně probíhajícího nebo „hrozícího“ soudního řízení, při čemž tyto vlivy v závislosti na dogmatice jednotlivých právních řádů mohou patřit jak k procesnímu, tak k hmotnému právu. Konkrétně se to týká nebezpečí promlčení nároků dotčených mediací během trvání mediačního řízení a rovněž ochrany důvěrně sdělených skutečností nebo použitých dokladů během mediačního řízení před nežádoucím použitím v soudním řízení následujícím po neúspěšné mediaci. Další oblastí, která vyžaduje příslušnou zákonnou fixaci, je možnost (přímé) vykonatelnosti závěrečných mediačních dohod dosažených v mediačním řízení. Navzdory prvnímu pohledu není zákonná úprava těchto aspektů v rozporu s autonomií stran pro mediaci nezbytnou, naopak jí napomáhá, a to tím, že strany účinným způsobem podporuje vyvíjet samostatná, na jejich zájmy orientovaná řešení. Nadto mohou i rámcové úpravy ve formě dispozitivních předpisů k průběhu a provádění mediačního řízení přispět k zajištění kvality mediace a k její zvýšené přijatelnosti u potenciálních uživatelů.

Zcela jinou otázkou je standardizace a harmonizace v oblasti mediace. Závěrem přitom je, že různé právní režimy členských států týkající se mediace brání účinnosti evropského mediačního trhu. Zásadně lze říct, že podobně jako existuje potřeba sblížení práva v oblasti konvenčních řízení k řešení sporů, které unijní zákonodárce již vyhověl četnými právními akty v rámci tzv. evropského procesního práva, platí totéž i pro mediační řízení.

Konkrétní analýza práva EU ohledně úpravy procesních aspektů mediace na základě požadavků mediačního řízení, odvozených ze srovnávací studie vybraných národních právních řádů v EU ukazuje, že unijní zákonodárce na jedné straně uznává procesně právní relevanci mediačního řízení a potřebu úprav s tím spojenou, na druhé straně zůstávají i přesto jednotlivé procesně právní aspekty mediace na úrovni EU nedořešené.

K prvním krokům k „zprocesnění“ mediace došlo v právních aktech EU vytvořením důležitých zásad pro určitá řízení ADR v oblasti ochrany spotřebitele, konkrétně v Doporučení Komise 2001/310/ES ze dne 4. dubna 2001 o zásadách pro mimosoudní orgány při řešení spotřebitelských sporů dohodou. Jednotlivé procesně právní aspekty mediace se pak staly předmětem právní úpravy v rámci oblasti justiční spolupráce v občanských věcech zejména ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o určitých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. Při tom představuje cíl unijního zákonodárce vytvořit Směrnici o mediaci vyvážený poměr mezi mediačním a soudním řízením důležitý základ pro regulaci procesních aspektů mediace. Současně nelze popřít, že primární motivace, t.j. zlepšit právní úpravou mediace a tím podporou jejího využití přístup ke spravedlnosti odlehčením soudů členských států, se odráží v určité ztrátě tohoto právního aktu na „blízkosti k mediaci“.

Ohledně jednotlivých procesních aspektů byly v rámci zákonodárského procesu k Směrnici o mediaci bezpochyby bodově vzaty v úvahu již existující úpravy mezinárodních organizací a třetích států, které proto také poskytují základ pro srovnání a zhodnocení unijních úprav k mediaci. Souhrnně mohou být na tomto základě vyzvednuta následující pozitiva a negativa procesně právních aspektů v unijním právu.

Směrnice o mediaci představuje důležitý příspěvek co do přípustnosti různých druhů mediace a to s ohledem na žádoucí úzké a tím liberální pojetí kritéria dobrovolnosti. Tím nebrání zásada dobrovolnosti zákonem povinné nebo soudem nařízené mediaci. Naproti tomu nevytváří Směrnice o mediaci právní jistotu co se týče poměru dohod o mediaci a (předčasně) zahájeného soudního řízení. Právní akt je celkově s ohledem na procesně právní účinky různých druhů zahájení mediace rudimentární. Zřetelné manko Směrnice o mediaci je rozhodnutí unijního zákonodárce proti procesnímu zajištění ochrany důvěrnosti prostřednictvím omezení provedení důkazů. Také v této oblasti zůstává Směrnice o mediaci obsahově zřetelně za ustanoveními obsaženými ve srovnatelných právních úpravách, zejména v *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*. Ve svém celku může být jako mediaci podněcující hodnoceno vytvoření mechanismu k vykonatelnosti závěrečných dohod z mediačních řízení, který ve své souhrě zejména s Nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech a Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti představuje žádoucí příspěvek k uzavření existující mezery v regulaci této oblasti.

Všeobecnému významu Směrnice o mediaci je na závadu nedostatečná hloubka úpravy. To platí co se týče hlavních ustanovení Směrnice o mediaci i ohledně zásadní nepřítomnosti úpravy mediačního procesu samého. Tento omezený koncept Směrnice o mediaci jen částečně vynahrazuje ve svém celku homogenní nástroj Evropského kodexu chování pro mediátory. Ten poskytuje uživatelům důležité a např. v oblasti nezávislosti a nestrannosti mediátora příkladné úpravy, a vytváří určitý vzor pro mediační řízení. Ve své funkci jako *soft law* jsou jeho účinky ovšem přirozeně omezené.

Velkou hodnotu lze připsat rozsudku Soudního dvora EU ve věci *Alassini a další v. Telecom Italia SpA a další* ze dne 18.3.2010, C-317/08 až 320/08. V něm Soudní dvůr klasifikoval účinky mediačního řízení jen dočasně zabraňující soudnímu řízení z hlediska evropského práva jako nezávadné. Tato judikatura představuje významné doplnění právních aktů a úprav k mediaci na úrovni unijního práva.

Souhrnně lze říct, že právo EU poskytlo i přes určitou neúplnost Směrnice o mediaci, zejména jejími závaznými stěžejními ustanoveními důležité impulsy pro přizpůsobení národních úprav mediačního řízení a jeho procesně právních souvislostí i mezinárodní již existující

regulaci. Tudiž nelze popřít, že unijní zákonodárce přispěl k zajištění mediačního řízení a potvrdil všeobecnou tendenci k „zprávnění“ a „zprocesnění“ mediace. Jistě byl v každém případě vytvořen určitý právní rámec pro institucionální záruky mediačního řízení.

Na základě omezení oblasti použití Směrnice o mediaci na přeshraniční mediační řízení a přesun regulace aspektů týkajících se mediačního procesu samého na tzv. *stakeholders* je současně zřejmé, že kompletní řešení mediační problematiky a její procesně právní souvislosti a v konečném výsledku stupeň fungování mediačního řízení v Evropě závisí v podstatné míře na konceptech implementace Směrnice o mediaci v jednotlivých členských státech.

Celkově ale představuje unijní právo ve své dnešní formě intenzivní podporu mediace a jejích procesně právních aspektů. Na tomto základě lze očekávat další významný vývoj této formy mimosoudního řešení sporů.